

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

з дисципліни

**“НАДІЙНІСТЬ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ”
(для бакалаврів)**

МАУП

Київ

ДП «Видавничий дім «Персонал»

2014

Підготовлено професором кафедри соціології *О. О. Суською*

Затверджено на засіданні кафедри соціології (протокол № 8 від 16.09.10)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Суська О. О. Методичні матеріали щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Надійність соціологічної інформації” (для бакалаврів). – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2014. – 21 с.

Методична розробка містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст самостійної роботи з дисципліни “Надійність соціологічної інформації”, питання для самоконтролю, теми рефератів, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2014
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2014

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичний досвід, зростання рівня методичних вимог та підходів до проведення прикладних соціологічних досліджень, втілення принципів надійності, верифікації соціологічної інформації тощо, — зробили методику організації і проведення соціологічних досліджень, однією з провідних соціологічних дисциплін в межах вивчення спеціальності “Соціологія”.

Накопичення, засвоєння і введення у практичне застосування методичних знань так само необхідно соціологу як для забезпечення надійності зібраної інформації, так і для точності прогнозів та соціологічних рекомендацій. Змістова сторона методичних принципів і рекомендацій, полягає в особливому комплексному підході.

Метою курсу є: викладення основних засад методики організації і проведення соціологічних досліджень, конкретних принципів та можливостей їх реалізації.

Методичні рекомендації розраховані на підготовку соціологів — бакалаврів та магістрів і спирається на трирівневу за складністю структуру вивчених ними курсів: від початкового курсу “Програмування соціологічних досліджень”, який викладається на першому курсі — до курсів спеціалізованого характеру “Надійність соціологічної інформації”, “Методологія соціологічних досліджень” та “Стандартизація показників соціологічної інформації”, які викладаються протягом наступних курсів.

Нові рівні інтегрування методичних принципів, нормативів та загально-соціологічних уявлень дають можливість студентам засвоїти необхідний методичний матеріал і отримати навички щодо принципів і підходів до його застосування.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“НАДІЙНІСТЬ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми	Разом	Види занять			
			Лекції	Семінари	Практичні	СРС
	Змістовий модуль I. Надійність соціологічної інформації					
1	Теоретико-методологічні засади надійності	6	4	4		
2	Поняття надійності в соціології	6	2	2		2
3	Гносеологічні основи достовірності соціологічної інформації. Проблема розуміння надійності в різних соціологічних школах	6	2	2	2	
4	Показники надійності при застосуванні різних методів прикладної соціології	12	4	2	2	4
	Змістовий модуль II. Показники надійності та їх роль в оцінці результатів досліджень					
5	Показники надійності та їх роль в оцінці результатів досліджень різних напрямів галузевої соціології	10	4	2	2	2
6	Використання основних засад методики та техніки соціологічних досліджень для забезпечення надійності даних	14	6	4	2	2
7	Основні критерії надійності соціологічної інформації	10	4	2	2	2
8	Проблема надійності і довіри до соціологічної інформації	8	4	2	2	
Разом годин: 108		72	30	18	12	12

ЗМІСТ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
з дисципліни
“НАДІЙНІСТЬ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ”

Змістовий модуль I. Надійність соціологічної інформації

Тема 1. Теоретико-методологічні засади надійності

Надійність соціологічної інформації як складова методологічної бази соціології. У процесі вивчення соціальної дійсності виокремлюють три найбільш типових дослідницьких підходи, які можна застосовувати в конкретних прикладних соціологічних дослідженнях. Перший з них використовує апарат статистики у процесі узагальнення емпіричних даних. Як підкреслює В. І. Волович у своїй книзі “Надежность информации в социологическом исследовании”: “результат, отриманий при цьому має якісно-кількісну структуру статистичного резюме властивостей індивідуальних соціальних явищ, що досліджуються й називаються статистичним науковим фактом.” Другим підходом, що використовується прикладною (емпіричною) та й теоретичною галузями соціології, є власне, індукція, яка має характер виведення загального із одиничних спостережень. Це — якісно інший, аналітико-синтетичний шлях, який спирається на якісну детермінованість соціальних фактів. Третій з можливих підходів здійснюється шляхом абстрагування істотних властивостей об’єкта, їх виділення з певної сукупності індивідуальних характеристик; результатом цього абстрагування — є певне наукове поняття. Поняття фіксує однакове, притаманне всім одиночним об’єктам, при тому охоплюючи їх родові, якісні ознаки та відзначається певною стійкістю. Його функція в дослідженні — опосередковуючи подібний досвід, конструювати ті перемінні, що безпосередньо не спостерігаються, але притаманні цьому явищу, чи об’єкту. Значення надійності даних в соціології.

Напрацювання шляхів та принципів аналізу надійності соціологічної інформації як предмета методологічного дослідження. У всіх згаданих підходах, надійність узагальнень забезпечується змістовну обґрунтованістю посилок, що зберігається і в операціях з індивідуальними, конкретними даними. Ці операції відбуваються за індуктивною схемою, детермінуючи тим самим індуктивний характер всього прикладного соціологічного дослідження як метода узагаль-

вень емпіричного матеріалу. Саме ця функція соціологічних досліджень є однією з визначальних для наукової значущості та валідності результатів, що у свою чергу неможливе без забезпечення надійності.

Визначення і уточнення основних напрямів аналізу і понятійної бази, як складова фундаменту надійності соціологічного дослідження.

Виявлення та обґрунтування загальних умов формування надійного емпіричного базису соціологічної теорії. Суб'єкт-об'єктні відносини та їх вплив на аналіз основних елементів структури дослідження.

Питання для самоконтролю

1. Поняття надійності в соціології.
2. Надійність соціологічної інформації як засіб отримання репрезентативних даних.
3. Індуктивний шлях визначення понять дослідження.
4. Зв'язок між валідністю і надійністю.
5. Значення надійності в емпіричному соціологічному дослідженні.

Теми рефератів

1. Надійність соціологічної інформації як складова методологічної бази соціології.
2. Значення надійності для інтерпретації даних соціологічної інформації в соціології.
3. Шляхи та принципи аналізу надійності соціологічної інформації як предмета методологічного дослідження.

Література: основна [2; 3; 7; 8; 19]
додаткова [35; 42; 44; 65; 73]

Тема 2. Поняття надійності в соціології

Поняття надійності та його трактування у вітчизняній та зарубіжній соціологічній теорії. Вірогідність результатів кожного конкретного соціологічного дослідження можна підвищити шляхом створення певних умов пізнання та удосконалення процедур та технік, які повинні забезпечити достовірність первинної соціологічної інформації та якість і надійність її обробки. Різниця між надійністю і валідністю соціологічної інформації полягає у проблемі вимірів: валідність передбачає, що ми “вимірюємо саме те, що ми мали за намір виміряти”. Поняття шкали вимірювань та сфери і можливості її використання в соціологічних дослідженнях. Точність вимірювання може суттєво під-

вищити надійність даних. Саме тому соціологи надають першочергове значення проблемам достовірності, якості та надійності соціологічної інформації, це підкреслював ще в 70-ті роки минулого століття один з фундаторів вітчизняної теорії надійності соціологічної інформації — професор В. І. Волович. Відповідний внесок у становлення теорії надійності здійснили болгарський вчений-соціолог Ст. Михайлов та російський соціолог О. Г. Здравомислов. Незаперечно також в цьому плані також важливість праць В. Е. Шляпентоха, Б. З. Докторова, В. З. Когана, ін.

Можливості отримання повторюваних результатів як доведення надійності показників в соціології. Значення умов та установок для отримання показників, до яких можна застосовувати принципи визначення ступеня надійності.

Питання для самоконтролю

1. Зміст поняття надійності в соціології.
2. Вітчизняні вчені-соціологи, що зробили внесок у теорію надійності.
3. Пізнавальний потенціал соціологічного дослідження і надійність.
4. Різниця між надійністю і валідністю.
5. Поняття шкали вимірювань та сфери і можливості її використання в соціологічних дослідженнях.

Теми рефератів

1. Пізнавальні та філософські витоки трактування надійності в соціології.
2. Специфічність аналізу соціологічного пізнання сутності явищ та характеристик об'єктів дійсності.
3. Надійність соціологічної інформації як складова методологічної бази соціології.
4. Значення надійності даних в соціології.
5. Надійність і валідність як головні параметри визначення якості соціологічної інформації.

Література: основна [5; 11; 15; 20]
додаткова [34; 38; 39; 44; 51; 73]

Тема 3. Гносеологічні основи достовірності соціологічної інформації. Проблема розуміння надійності в різних соціологічних школах

Специфічність аналізу соціологічного пізнання сутності явищ та характеристик об'єктів дійсності. Гносеологічні основи достовірності і надійності соціологічних знань.

В емпіричному соціологічному дослідженні об'єктом не може виступати все суспільство в цілому, досліднику необхідно безпосередньо вивчати певні дії соціальних груп та індивідів, їх поведінку в конкретних ситуаціях, ставлення до певних сфер життя і діяльності. Тому перед дослідником постійно стоїть питання: чи має процедура соціологічного дослідження певне відношення до того, як в соціологічній теорії інтерпретується його об'єкт, яким самим є це відношення, яка “прив'язка” емпіричного об'єкта дослідження до тих соціальних структур, в які він включений.

Вочевидь, залежно від мети та завдань кожного соціологічного дослідження, необхідно знаходити такі операціональні поняття, давати певні визначення в межах предмет-об'єктної сфери дослідження, щоб вони слугували певним “містком” між найбільш загальними поняттями дослідження та конкретикою робочих гіпотез. Гіпотези повинні обов'язково перевірятись в кожному дослідженні, де вони мали бути висунутими. Однак сама тільки експлікація загальних понять дослідження ще не дає повної картини досліджуваного об'єкта, чи предмета. Тут необхідно пов'язати їх з певною науковою теорією, з науково-філософським обґрунтуванням фактів та інтерпретацій діяльності об'єкта, який досліджується. У протилежному випадку гіпотези та висновки, побудовані дослідником ніколи не приведуть до достовірного знання. Отже загальнотеоретична підготовка дослідника, широта його наукового світогляду, філософські витоки та трактовки дослідницьких позицій є також одними із найважливіших складових надійності соціологічних досліджень.

Принцип “невизначеності” як необхідний принцип урахування систематики впливу інструмента дослідження на об'єкт. Зняття невизначеності первинної соціологічної інформації у процесі виконання процедур дослідження. Гносеологічна інтерпретація процесу прикладного соціологічного дослідження.

Питання для самоконтролю

1. Гносеологічні основи достовірності.

2. Принцип “невизначеності” та його значення.
3. Визначення операціональних понять в межах предмет-об’єктної сфери дослідження.
4. Філософські витоки та трактовки дослідницьких позицій у процесі визначення впливу інструментарію на надійність соціологічної інформації.

Теми рефератів

1. Методологічний та методичний аспекти забезпечення надійності соціологічної інформації.
2. Гносеологічні основи достовірності соціологічної інформації.
3. Якість підготовки та наукова обґрунтованість програми дослідження як фундамент надійності.
4. Провідні вітчизняні та зарубіжні методологи-соціологи про розробку проблеми надійності і довіри до соціологічної інформації.

Література: основна [2; 7; 11; 12; 17; 28; 31]
додаткова [34; 35; 42; 44; 50; 52; 57; 64; 73; 74]

Тема 4. Показники надійності при застосуванні різних методів прикладної соціології

Надійність і валідність як головні параметри визначення якості соціологічної інформації. Поняття надійності розкриває особливу якість збереження складних систем та їх даних, демонструє рівень організації та валідність даних соціологічного дослідження.

У підходах до визначення надійності при застосуванні соціологічних методів та методик знаходяться різноманітні необхідні процедури, спрямовані на збереження і підтримання надійності.

Метод аналізу документів та методики контент-аналізу як приклад математично обґрунтованої надійності. Треба завжди пам’ятати, що класично побудований контент-аналіз навіть ненадійних документів дає змогу отримати достовірні дані соціологічної інформації, адже сукупність одиниць аналізу піддається копійчій та багаторівневій математичній обробці. Вирішення проблеми надійності збору первинної інформації. Забезпечення надійності під час проведення анкетних опитувань. Надійність при проведенні стандартизованих та фокус-групових інтерв’ю.

Проблема відхилень в соціології. Системність та ситуативність помилок: помилки вибірки та “помилки контакту”. Можливості їх

уникнення. Визначення типових причин недостовірних висновків прикладних соціологічних досліджень. У підґрунті найбільш частих помилок так званого типу “хибної установки” лежить достатньо серйозна помилка інтерпретації даних. Ще Е. Дюркгейм відзначав, що деякі спостерігачі схильні оцінювати тих, кого вони спостерігають із власних міркувань і позицій. Так, упереджений спостерігач, виходячи з певних власних установок може реєструвати лише те, що йому здається, а не те, що він бачить. Тобто йому бачиться те, що насправді лише здається. У цієї помилки є своє об’єктивне обґрунтування. В. І. Волович у своїй праці “Надежность социологической информации” згадує: “Видатний французький психолог П. Фресс пише, що тою мірою, якою наукове спостереження є пошуками відповіді на певне запитання, воно створює установку, “благоприятну для того, щоб не пропустити значимий факт”. Однак, він також додає, що зайве спрямована створює упередженість та примушує нас інтерпретувати двобічні за зміслом показники в рамках наших очікувань”. Така установка може стати причиною того, що навіть висококваліфіковані спостерігачі психологи) можуть давати до 80 % не співпадаючих зведених висновків про поведінку людини.”

Треба згадати ще одну подібну помилку, так звану “помилку контакту”. Дослідники — вчені в галузі психології свідомості констатували: якщо індивідуум втілює в собі більш-менш діаметральні риси характеру, то він схильний до приписування таких рис й іншим людям, тобто в його спостереженнях і висновках будуть мати місце саме протилежні риси характеру. Причому спостерігачі такого кшталту схильні не помічати в собі наявність цих рис та оскаржувати їх наявність, що провокує можливість приписування цих рис об’єктам спостереження чисто інтроспективно. Часто це призводить до того, що вони гіпертрофують протилежні собі риси характеру, помічаючи їх в об’єкті спостереження. Таким чином їхні результати спостереження лишаються недостовірними.

Одним із способів запобігання отриманню недостовірної інформації є розробка процедури отримання надійних емпіричних даних та їх контролю.

Питання для самоконтролю

1. Показники надійності та їх значення в дослідженнях соціології культури.

2. Параметри надійності та їх роль і використання в соціології громадської думки.
3. Використання принципів та параметрів надійності в дослідженнях галузевої соціології.
4. Основи достовірності соціологічної інформації.
5. Специфічність аналізу соціологічного пізнання сутності явищ та характеристик об'єктів дійсності.

Теми рефератів

1. Надійність і валідність як головні параметри визначення якості соціологічної інформації.
2. Різне та спільне у підходах до визначення надійності при застосуванні соціологічних методик.
3. Проблема відхилень в соціології.

Література: основна [3; 4; 8; 9; 16; 20; 27; 31]
додаткова [33; 36; 40; 43; 65]

Змістовий модуль II. Показники надійності та їх роль в оцінці результатів досліджень

Тема 5. Показники надійності та їх роль в оцінці результатів досліджень різних напрямів галузевої соціології

Показники надійності та їх роль в дослідженнях різних напрямів прикладної соціології. Інваріантність підходів до визначення надійності даних в різних галузях прикладної соціології. Надійність і валідність як головні параметри визначення якості соціологічної інформації.

Показники надійності та їх значення в дослідженнях соціології політики та електоральної соціології. Параметри надійності та їх роль і використання в соціології громадської думки. Показники надійності та їх значення в дослідженнях соціології культури. Особливості використання показників надійності в політичній та електоральній соціології. Значення базових показників надійності в демографічній соціології та соціології способу життя. Визначення надійності даних в соціології спілкування та соціології масових комунікацій.

Теми рефератів

1. Показники надійності та їх значення в дослідженнях прикладної соціології.

2. Параметри надійності та їх роль і використання в соціології громадської думки.
3. Використання принципів та параметрів надійності в дослідженнях галузевої соціології.
4. Різне та спільне у підходах до визначення надійності при застосуванні соціологічних методик.
5. Проблема стохастичних помилок та поняття відхилень в соціології.

Література: основна [1; 3; 8; 13; 18; 19; 24; 27]
додаткова [36; 37; 44; 47; 55; 61; 62; 65; 75]

Тема 6. Використання основних засад методики та техніки соціологічних досліджень для забезпечення надійності даних

Фактори, які переважно визначають надійність соціологічної інформації. Якість обробки первинної інформації, як одна з постулатних засад забезпечення надійності даних соціологічних досліджень. Використання комп'ютерних програм обробки: прямі та “зворотні” фактори впливу на якість даних. Контроль інформації перед уведенням в комп'ютер як спосіб запобігання деформаціям даних. Точність збору соціологічної інформації. “Помилки враження” і “помилки інтерпретації”; “помилки спостереження” та “помилки контакту”, важливість їх запобігання та виключення. Значення “людського фактора” під час проведення опитувань.

Важливість ретельної підготовки анкетерів та інтерв'юєрів. Організація та форми контролю над роботою постійних мереж анкетерів та інтерв'юєрів.

Програми підготовки анкетерів та інтерв'юєрів як спосіб запобігання втратам інформації при проведенні опитувань.

Питання для самоконтролю

1. Використання основних засад методики та техніки соціологічних досліджень для забезпечення надійності даних.
2. Фактори, які переважно визначають надійність соціологічної інформації.
3. Якість обробки первинної інформації, як одна з постулатних засад забезпечення надійності даних соціологічних досліджень.
4. Точність збору соціологічної інформації.

Теми рефератів

1. Методичні та методико-технічні аспекти забезпечення надійності соціологічної інформації.
2. Якість зібраної інформації та обґрунтованість висновків соціологічного дослідження як фундамент надійності.
3. Зарубіжні методологи-соціологи про зв'язок проблем надійності і довіри до соціологічної інформації.

Література: основна [1; 4; 13; 19; 20; 25; 30]
додааткова [37; 57; 68; 69; 77; 78; 79]

Тема 7. Основні критерії надійності соціологічної інформації

Критерії надійності як постулат дотримання точності застосування методико-технічної бази соціологічних досліджень.

Репрезентативність та її значення як фактора надійності. Поняття репрезентативності має значення не тільки при складанні вибіркової сукупності, її розрахунку та надійності (достовірності) статистичних даних, що використовуються. Надійність і репрезентативність співвіднесені між собою як послідовно пов'язані фактори. Найбільш ґрунтовне пояснення цього є у Е. Ноель-Нойманна. Передусім — трактування репрезентативності повинно виходити з тої групи характеристик, яка є важливою для дослідника і об'єктивно репрезентує масив опитування відносно генеральної сукупності.

Стабільність дотримання репрезентативності протягом часу. Адекватність зібраної соціологічної інформації сутності подій і явищ дійсності як критерій надійності. Обґрунтованість висновків соціологічних досліджень як критерій надійності використання і впровадження результатів соціологічних досліджень у практику.

Питання для самоконтролю

1. Репрезентативність та її значення як фактора надійності.
2. Поняття репрезентативності.
3. Стабільність дотримання репрезентативності протягом часу.
4. Фактори, які переважно визначають надійність соціологічної інформації.
5. Якість обробки первинної інформації як одна з постулатних засад забезпечення надійності даних соціологічних досліджень.
6. Точність збору соціологічної інформації.

Теми рефератів

1. Обґрунтованість висновків соціологічних досліджень як критерій надійності.
2. Надійність і репрезентативність як співвіднесені між собою та послідовно пов'язані фактори.
3. Проблема надійності і довіра до соціологічної інформації.

Література: основна [5; 6; 18; 19; 25; 29]
додаткова [39; 43; 46; 52; 59; 67]

Тема 8. Проблема надійності і довіри до соціологічної інформації

Методологічний та методичний аспекти забезпечення надійності соціологічної інформації. Якість підготовки та наукова обґрунтованість програми дослідження як фундамент надійності (методологічний аспект). Процедурний рівень аналізу (методичний аспект) з точки зору адекватності методів, техніки і процедури дослідження. Як відомо з попередніх тем, надійність соціологічних узагальнень забезпечується змістовною обґрунтованістю посилки та операцій із зібраною інформацією (даними). Треба пам'ятати, що “будь-які емпіричні узагальнення та закони у принципі, носять імовірнісний характер”, писав В. І. Волович, один з фундаторів вітчизняної теорії надійності. Важливість виключення можливостей “деформації” зібраної соціологічної інформації. Розуміння проблеми надійності як забезпечення обґрунтованості, стабільності та “чутливості” (відповідності) даних. Дійсно, досить часто при забезпеченні надійності того, чи іншого методу збору соціологічної інформації, соціологи керуються лише власним досвідом та інтуїцією. Хоч ця процедура потребує ретельного аналізу, який би уточнював важливі питання так званої “морфології” соціологічних досліджень та зняття невизначеності первинної формації в процесі цієї діяльності. Загально відомо, що принцип невизначеності має свою гносеологічну інтерпретацію, оскільки характеризує зв'язок між визначеними, адекватними даними, які отримує суб'єкт дослідження про об'єкт та невизначеністю даних, які викликаються так званим двостороннім “хвилюючим” впливом суб'єкта на об'єкт. Складність та специфічність об'єктів соціологічного дослідження, концептуальний апарат досліджень відрізняють процес емпіричного дослідження від інших. Треба також брати до уваги й роль “людського фактора”. Адже

і суб'єктом і об'єктом емпіричного соціологічного дослідження так чи інакше виступає людина.

Внесок провідних вітчизняних та зарубіжних методологів-соціологів у розробку проблеми надійності і довіри до соціологічної інформації.

Питання для самоконтролю

1. Особливості процедур емпіричного соціологічного дослідження і фактор надійності.
2. Складність та специфічність об'єктів соціологічного дослідження.
3. Концептуальний апарат досліджень.
4. Якість підготовки та наукова обґрунтованість програми дослідження як фундамент надійності.
5. “Деформації” зібраної соціологічної інформації.

Теми рефератів

1. Проблема надійності як проблема стандартизації соціологічної інформації.
2. Проблема довіри до соціологічної інформації.
3. Методологічний та методичний аспекти забезпечення надійності соціологічної інформації.
4. Якість підготовки та наукова обґрунтованість програми дослідження як фундамент надійності.
5. Провідні вітчизняні та зарубіжні методологи-соціологи про розробку проблеми надійності і довіри до соціологічної інформації.

Література: основна [7; 9; 10; 17; 19; 28]
додаткова [34; 35; 41; 54; 56; 61; 67; 72; 76]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Аванесов В. С.* Достоверность различий и применение матричных методов в социологических исследованиях. — Социологические исследования. — 1975. — № 4.
2. *Андреева Г. М.* О соотношении микро- и макросоциологии. — ВФ, 1970, — № 7.

3. *Андреева Г. М.* Методологические проблемы экспериментального метода в социальных науках (Вступительная статья) // Д. Кэмпбелл. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях. — М.: Прогресс, 1980. — С. 5–26.
4. *Андреенков В. Г., Маслова О. М.* Методы сбора социологической информации: Метод. пособие. — М.: Центр повыш. квалиф. социологов. — Вып. 1,2. — М., 1985.
5. *Андреенков В. Г., Маслова О. М.* Эмпирический базис социологической науки // Социол. исслед. — 1987. — № 6. — С. 111–117.
6. *Андреенков В. Г., Чердниченко В. А.* К вопросу о создании банка социологической информации // Социол. исслед. — 1982. — № 1. — С. 140–146.
7. *Арон Р.* Этапы развития социологической мысли. — М.: Прогресс, 1993.
8. *Брандт З.* Статистические методы анализа наблюдений. — М., 1975.
9. *Бунге М.* Причинность. — М., 1962.
10. *Ван дер Варден Б. Л.* Математическая статистика. — М., 1960.
11. *Волович В. И.* Надежность информации в социологическом исследовании. — К., 1974.
12. *Гносеологические* проблемы измерения. — К., 1968.
13. *Горбунов Н.* Обоснованность, надежность и переносимость вопросников // Труды по социологии. — Тарту, 1972.
14. *Грин Б.Ф.* Измерение установки / Математические методы в современной буржуазной социологии. — М., 1966.
15. *Димитров Д.* Проблемы достоверности социологической информации // Социол. исслед. — 1979. — № 1. — С. 131–136.
16. *Дмитриева Е. В.* Фокус-группы в маркетинге и социологии. — М., 1998.
17. *Здравомыслов А. Т.* Методология и процедура социологических исследований. — М., 1969.
18. *Коган В. З.* Обеспечение достоверности информации на стадии подготовки анкет к обработке // Социол. исслед. — 1977. — № 2.
19. *Коган В. З., Тапилина В. С.* К вопросу об обеспечении надежности первичной социологической информации // Проблемы социологии печати. — Вып. 2. — Новосибирск, 1970.
20. *Левада Ю. А.* Статьи по социологии. — М., 1993.
21. *Математика* и социология. — Новосибирск, 1972.

22. *Осипов Т. В., Андреев Э. П.* Методы измерения в социологии. — М., 1977.
  23. *Панина Н. В.* Технология социологического исследования. — К., 1998.
  24. *Паниотто В. И., Чурилов Н. Н.* Опросы населения. — М., 1984.
  25. *Петренко Е. С., Ярошенко Т. М.* Социально-демографические показатели в социологических исследованиях. — М., 1979.
  26. *Погосян Г. А.* Метод интервью и достоверность социологической информации. — Ереван, 1985.
  27. *Проблемы* сбора первичных данных в социологии средств массовой коммуникации. — М., 1984.
  28. *Рабочая* книга социолога. — М., 1976.
  29. *Саганенко Г. И.* Социологическая информация. — Л., 1979.
  30. *Свенцицкий А. Л.* Интервью как процесс социально-психологического взаимодействия // Проблемы общей, социальной и инженерной психологии. — Вып. II. — М., 1968.
  31. *Соколов А. В.* Введение в теорию социальной коммуникации. — СПб., 1996.
  32. *Ядов В. А.* Социологическое исследование: Методология, программа, методы. — М., 1980.
- Додаткова*
33. *Анализ* социологических анкет: Учебно-метод. пособие. — М.: АОН при ЦК КПСС, 1977. — 128 с.
  34. *Андреева Г. М.* Методологические проблемы экспериментального метода в социальных науках (Вступ. статья) // Д. Кэмпбелл. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях. — М.: Прогресс, 1980. — С. 5–26.
  35. *Батыгин Г. С.* Обоснование научного вывода в прикладной социологии. — М.: Наука, 1986. — 271 с.
  36. *Бутенко И. А.* Анкетный опрос как общение социолога с респондентом. — М.: МГУ, 1989. — 176 с.
  37. *Волович В. И.* Достоверность социологического знания // Социол. справ. — К., 1990. — С. 16–17.
  38. *Воронов Ю. П.* Методы сбора информации в социологическом исследовании. — М.: Статистика, 1974. — 153 с.
  39. *Гаврилова П. О.* О помехоустойчивом кодировании ответов в социологических анкетах // Философская и социол. мысль. — 1990. — № 6. — С. 110–112.

40. *Давыдов А. А., Давыдова Е. В.* Измерение искренности респондента. — М.: Ин-т социологии РАН, 1992. — 21 с.
41. *Давыдов А. А.* Респондент как источник информации. — М.: ИСАН, 1993. — 27 с.
42. *Девятко И. Ф.* Диагностическая процедура в социологии: очерк истории и теории. — М.: Наука, 1993. — 174 с.
43. *Добреньков В. И.* Опрос как метод конкретного социологического исследования // Лекции по методике конкретных социальных исследований. — М., 1972. — С. 98–99.
44. *Докторов Б. З.* О надежности измерения в социологическом исследовании. — Л., 1979. — 128 с.
45. *Докторов Б. З., Паниотто В. І.* Поштове опитування у соціологічному дослідженні // Філософська думка. — 1982. — № 4. — С. 42–51.
46. *Докторов Б. З.* Эффективность массовой коммуникации и теории социологических методов // Человек социалистического общества и процессы массовой коммуникации. — Т. IV. — Будапешт — Ленинград, 1983. — С. 99–112.
47. *Количественные методы в социологии.* — М.: Наука, 1966. — С. 168–231.
48. *Комозин А. Н., Кравченко А. И.* Популярная социология в помощь профактиву. — М., 1991. — 208 с.
49. *Кэмпбелл Д.* Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях. — М.: Прогресс, 1980. — 391 с.
50. *Лазарфельд П.* Методологические проблемы социологии // Социология сегодня. — М.: Прогресс, 1965. — С. 94–98.
51. *Лазарфельд П. Ф.* Измерение в социологии // Американская социология: перспективы, проблемы, методы. — М., 1972. — С. 134–149.
52. *Максименко В. С., Паниотто В. И.* Зачем социологу математика. — К., 1988.
53. *Маслов П. П.* Социология и статистика. — М.: Статистика, 1967, — 294 с.
54. *Маслова О. М.* Познавательные возможности открытых и закрытых вопросов // Социол. исслед. — 1984. — № 2. — С. 129–138.
55. *Маслова О. М.* Социологический опрос как средство социального общения // Сравнительный анализ и методика социологических исследований. — М., 1989. — С. 38–66.

56. *Методологические* и методические проблемы сравнительного анализа в социологических исследованиях. — М., 1982. — 229 с.
57. *Методологические* проблемы социологического исследования. — М.: МГУ, 1979. — 224 с.
58. *Методика* и техника статистической обработки первичной социологической информации. — М., 1968.
59. *Методы* организации и обработки данных в конкретных социальных исследованиях. — Новосибирск, 1972. — 232 с.
60. *Моин В. Б.* Две стратегии измерения // Социс. — 1989. — № 6. — С. 112–119.
61. *Моин В. Б.* Альтернативная интерпретация данных: атрибутивный подход // Социол. исслед. — М., 1990. — № 11. — С. 62–71.
62. *Моин В. Б.* Ассиметрия приписывания в социологических опросах // Социол. исслед. — 1991. — № 5. — С. 40–52.
63. *Немчинов В. С.* Статистика как наука // Вопросы экономики. — 1952. — № 10. — С. 102–107.
64. *Нерсесова Е. Х.* Гносеологический аспект проблемы социальных показателей. — М.: Наука, 1981. — 158 с.
65. *Ноэль Э.* Массовые опросы. — М.: Прогресс, 1978. — 381 с.
66. *Паниotto В. И., Максименко В. С.* Количественные методы в социологических исследованиях. — К.: Наук. думка. 1982. — 272 с.
67. *Паниotto В. И.* Качество социологической информации. — К., 1986. — 208 с.
68. *Рабочая книга социолога.* — М.: Наука, 1983. — 477 с.
69. *Типология* и классификация в социологических исследованиях. — М., 1982.
70. *Хмелько В. Е.* Номинальная шкала личностных качеств: (опыт построения базового тезауруса) // Социол. исслед. — 1981. — № 2. — С. 124–134.
71. *Хмелько В. Е.* Социальная направленность личности. — К., 1988. — 312 с.
72. *Чурилов Н. Н.* Проектирование выборочного социологического исследования. — К.: Наук. думка, 1986. — 184 с.
73. *Шляпентох В.* Проблемы достоверности статистической информации в социологических исследованиях. — М., 1973.
74. *Шляпентох В. Э.* Социология для всех. Некоторые проблемы, результаты, методы. — М.: Сов. Россия, 1970. — 250 с.

75. Ядов В. А. Об установлении фактов в конкретном социологическом исследовании // Вопросы философии. — 1963. — № 5. — С. 28–38.
76. Ядов В. А. О соотношении теоретического и эмпирического подхода к конкретному социологическому исследованию // Проблемы методологии социального исследования. — Л., 1970, — С. 3–15.
77. Ядов В. А. Стратегия и методы качественного анализа данных // Социология: методология, методы, математические модели. — М., 1991. — № 1. — С. 14–31.
78. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. — М., 2003. — 596 с.
79. Яковенко Ю. И. Методические и организационные вопросы проведения повторного социологического исследования // Меж-генерационная трудовая мобильность. — К., 1988. — С. 87.
80. Яхот О. О. Статистическая закономерность в социологическом анализе. — М.: Знание, 1969. — 48 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Надійність соціологічної інформації”	4
Зміст самостійної роботи з дисципліни “Надійність соціологічної інформації”	5
Список літератури	16

Відповідальний за випуск *О. Г. Анікіна*
Редактор *А. А. Тютюнник*
Комп'ютерне верстання *Н. В. Коваленко*

Зам. № ВКЦ-5234

Формат 60×84/₁₆. Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний.

Ум. друк. арк. 1,22. Обл.-вид. арк. 0,85. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*